

Araştırma Makalesi

İlkokul 4. Sınıf Öğrenci ve Öğretmenlerinin Küresel Vatandaşlık Algıları¹

Nur Leman Balbağ², Burçin Türkcan³

Öz

İlkokul 4. sınıf öğrenci ve öğretmenlerinin küresel vatandaşlık algıları ve Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen uygulamaların ortaya çıkartılmasının amaçlandığı bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmanın verileri öğretmen ve öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanmıştır. Araştırma kapsamında 30 ilkokul 4. sınıf öğrencisi ve 15 öğretmenle görüşmeler yapılmıştır. Toplanan veriler tümevarım analizi yoluyla analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin dünya vatandaşlığı algıları dünya vatandaşlığına yönelik yaptıkları tanımlar, dünya vatandaşlarının sahip olması gereken özellikler ile dünya ve dünya vatandaşlığına yönelik farkındalıklar olarak ortaya çıkmıştır. Öğrenciler dünya vatandaşlığını tüm insanlar ve farklı topluluklar olarak tanımlamışlardır. Öğretmenlerin küresel vatandaşlığa yönelik algıları küresel vatandaşlığa yönelik yaptığı tanımlar ve küresel vatandaşların sahip olduğu özellikler biçiminde sınıflandırılmıştır. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin küresel vatandaşlık

¹ Bu çalışma 1402E33 nolu Anadolu Üniversitesi BAP tarafından desteklenen ‘İlkokul sosyal bilgiler dersi bağlamında öğrenci ve öğretmenlerin küresel vatandaşlık algıları’ adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr., Uşak Üniversitesi, nurlleman.goz@usak.edu.tr.

³ Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, burcint@anadolu.edu.tr

eğitiminde yaşanan öğretmenler, okulun imkânlarından, programdan kaynaklı sorunlar ve buna yönelik çözüm önerileri ortaya koyulmuştur.

Anahtar kelimeler: İlkokul; sosyal bilgiler; küresel vatandaşlık; küresel vatandaşlık eğitimi

Giriş

Günümüzde siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan yaşanan dönüşümler diğer tüm alanlarda olduğu gibi vatandaşlık kavramının yeni koşullara uyum sağlayacak biçimde yeniden yapılandırılması gereğini doğurmuştur. Ulus-devlet anlayışının geliştiği dönemlerde, vatandaşlık sadece bir devletin üyesi olmak anlamında kullanılmış ve bir ülkenin tüm insanların kültürel ve ideolojik bakımdan ortak özelliklere sahip olması istenmiştir (Lawson, 2001). Teknoloji ve iletişimdeki gelişmeler, nüfus artışı, dünyada barış ve sosyal adalet kavramlarından daha çok söz edilmesi, ekonomik büyümenin ve bütünleşmenin yaşanması, vatandaşlığın gelişiminde büyük rol oynamıştır (Gündüz ve Gündüz, 2007). Bu değişim ve gelişime neden olan en büyük etken ise söz edilen tüm gelişimleri kapsayan küreselleşme olgusu olmuştur. Günümüzde her alanda kullanılan bir kavram olmasına karşın, küreselleşme ile ilgili tek bir tanım yapmak olanaklı değildir (Gibson ve diğerleri, 2008). Küreselleşme en geniş tanımıyla ekonomik, siyasal ve kültürel bütünleşme, fikirlerin küresel düzeyde kullanılması, sermaye dolaşımının evrenselleşmesi, ulus-devlet sınırlarını aşan yeni ilişki ve etkileşim biçimlerinin ortaya çıkması, mekânların yakınlaşması, dünyanın küçülmesi, kısaca serbest dolaşım ile dünyanın tek pazar haline gelmesidir (Kaçmazoğlu, 2002; Esendemir, 2008; Gibson ve diğerleri, 2008). Küreselleşme aynı zamanda bireyleri kültürlerin, dinlerin çatışması ve küresel ekonomi içinde ulusal bağımsızlığı koruma gibi karmaşık, yerel, ulusal ve uluslararası sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır (NCSS, 2002). Küreselleşme tüm toplumsal yaşamı derinden etkilediği gibi vatandaşlık anlayışı ve uygulamasını da değiştirmiş ve vatandaşlığın doğasını şekillendirerek birçok biçim almasına neden olmuştur (Gündüz ve Gündüz, 2007). Günümüzde en çok kullanılan vatandaşlık tanımları Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Vatandaşlık çeşitleri

Şekil 1’de görüldüğü gibi siyasi, sosyal ve kültürel değişimler vatandaşlık kavramına yüklenen anlamları değiştirmiştir. Yeni vatandaşlık kavramlarından bazıları ekolojik vatandaşlık, çok kültürlü vatandaşlık, dijital vatandaşlık, sosyal vatandaşlık, çevresel vatandaşlık, etkin vatandaşlık ve küresel vatandaşlıktır. Bu araştırmada küresel vatandaşlık algıları ve onun eğitime yansımaları üzerinde durulacaktır.

Günümüzde bireyler küresel gelişmeler ışığında yalnızca yakın çevrelerinde, ülkelerinde olan olaylar ve sorunlarla ilgili değil, dünyada olan olaylar ve sorunlarla karşı karşıya gelmektedir. Dolayısıyla bireylerin artık toplum içinde uyumlu bir şekilde yaşayabilmesi için küresel vatandaşlık özelliklerine sahip olması gerekmektedir. Küresel vatandaşlık kavramı yeryüzündeki ulusların birlikteliğinin kabulü ile başlar ve çeşitlilik içinde birliği ifade eder (Yaşar, 2008). Küresel vatandaşlık bireylerin yalnızca kendi ülkesinin sorumluluğundan öte tüm dünyanın sorumluluğunu üstlenmesini sağlar. Bu bağlamda küresel vatandaş olma genelde evrensel düşünmeyi, dünyada meydana gelen olayları ya da sorunları evrensel bakış açısıyla değerlendirmeyi, doğal toplumsal çevreye karşı duyarlı olmayı gerektirir. Oxfam’a (2006) göre küresel vatandaş; geniş bir dünyanın vatandaşı olarak kendi rolünün farkında olan, çeşitliliğe değer veren ve saygı duyan, dünyanın işleyişini anlayan, yerelden küresele çeşitli düzeylerde topluluklara katılan, dünyayı daha adil ve sürdürülebilir bir yer yapmak için her türlü eyleme hazır olan, yaptığı eylemler için sorumluluk alan bireylerdir. Bu açıklamalara dayalı olarak küresel vatandaşlık yeterliklerini, küresel vatandaşlık bilgisi, küresel vatandaşlık becerileri, küresel vatandaşlık değer ve tutumları olarak sınıflandırmak olanaklıdır.

Tablo 1
Küresel Vatandaşlık Özellikleri (Oxfam,2006)

Bilgi ve Anlayış	Beceriler	Değer ve Tutumlar
Sosyal adalet ve eşitlik	Eleştirel düşünme	Kimlik ve özsaygı
Çeşitlilik	Etkili tartışma	Empati
Küreselleşme ve bağımlılık	Adaletsizlik ve eşitsizlikle mücadele etme	Sosyal adalet ve eşitlik için sorumluluk
Sürdürülebilir bir gelecek	İnsanlara ve eşyaya saygı duyma	Farklılıklara saygı ve değer
Bariş ve çatışma	İşbirliği ve çatışma çözme	Çevreyle ilgilenme ve sürdürülebilir gelişim için sorumluk alma

Tablo 1’de görüldüğü gibi küresel vatandaşın sahip olması gereken yeterlikler üç boyutta toplanmıştır. Buna göre küresel vatandaşlık bilgi ve anlayışı; bireylerin küresel vatandaşlık

becerileri ve değerlerini geliştirebilmeleri için gerekli küresel bilgileri içerir. Küresel vatandaşların sahip olduğu beceriler, küreselleşen dünyada, hızla artan teknolojik gelişmelerle birlikte uyumlu yaşamayı sağlayacaktır. Bireylerin etkin bir küresel vatandaş olabilmesi için yalnızca küreselleşme ve küresel vatandaşlık konularında bilgili ve küresel vatandaşlık davranışlarına sahip olması yeterli değildir. Aynı zamanda küresel vatandaşın sahip olması gereken empati, farklılıklara saygı, çevreye duyarlılık ve sorumluk gibi değer ve tutumlara sahip olması gerekmektedir. Alanyazında küresel vatandaşlığı geliştirmeye çalışırken ulusal kimliğimizin yok olmasına yönelik eleştiriler bulunmaktadır. Ancak küresel vatandaş olmak için kişilerin yaşamlarını zenginleştiren yerel kimliklerini bırakmalarına gerek yoktur (Nussbaum, 2002; Akt: Bank, 2004). Bank'a (2004) göre bireyler kültürel, ulusal ve küresel kimlikleri arasında hassas bir denge oluşturulmalıdır. Kültürel, ulusal ve küresel kimlik gelişimi birbiri ile ilişkilidir. Bireyler kültürel kimliklerini geliştirmeden ulusal kimliklerini oluşturamadıkları gibi ulusal kimliklerini kazanmadan da küresel kimliklerini oluşturamazlar. Bireylerin farklı din, dil, ırk vb. özelliklere sahip insanlara saygılı ve hoşgörülü olabilmeleri, barış ve adaletin egemen olduğu bir toplumsal düzeni sürdürebilmeleri ve kültürel, ulusal ve küresel kimliklerini geliştirebilmeleri için küresel vatandaş olarak yetiştirilmeleri gerekmektedir. Küreselleşen dünyada vatandaşlık eğitimi, öğrencilere kendi ülkeleri için gerekli bilgi, beceri ve değerleri kazandırmanın yanında farklı toplumlardaki etnik, kültürel, din ve dil yapıları farklı olan grupları tanımayı da içeren beceriler kazandırarak bireylerin daha yaşanılabilir bir dünya için çabalamasına yardımcı olmalıdır (Bank, 2004). Küresel vatandaşlık eğitimiyle ilgili olarak özellikle, insan hakları, dünyadaki fakirliği azaltma ve kıtalar ve kültürler arasında dayanışmayı sağlama gibi konulara vurgu yapılmaktadır (Schattle, 2008). Küresel vatandaşlık eğitimi temel bilgi ve varsayımlara, toplumdaki güçlü ilişkilere dayalı olarak bireylerde bilgi, beceri ve değer kazanımını gerektirir. Bu işlevlerin ilkökul düzeyinde en çok üzerinde durulduğu ders ise Sosyal Bilgiler dersidir (Banks, 2008). Sosyal Bilgiler dersi gerek amaçları gerek içeriği düşünüldüğünde küresel vatandaşlık eğitiminin verilmesine uygun bir derstir. Çünkü etkin vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan Sosyal Bilgiler dersi tarih, vatandaşlık, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve küresel konuların eğitimiyle birlikte bireylere toplumsal değerleri ve vatandaşlık sorumluluklarını kazandırır (Schissler,1990; NCSS,1994). Bilgi çağında toplumsal hayata etkin bir şekilde katılmak için bireylerde arananlar arasında var olan bilgi, beceri, değer ve tutumların da kazandırılmasında Sosyal Bilgiler Eğitimi önemli bir öğretim alanıdır (Tarman ve Acun, 2010). Bu yeterliklerin kazandırılabilmesi için öğretmenlere

büyük sorumluluklar düşmektedir. Çünkü eğitimcilerin amacı öğrencilerin yaşamları boyunca gerekli olacak bilgi ve becerileri onlara kazandırmaktır (Acun, 2014). Öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde, öğrencilere düşünme becerilerini kazandırmaları için her şeyden önce kendileri bu becerilere sahip olmalı ve öğrenci katılımlı bir sınıf ortamı yaratarak, öğrencileri soru sormaya, araştırmaya, düşünmeye, analiz etmeye teşvik etmelidirler (Acun, 2010) Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin önemli görevlerinden biri küresel bakış açısına sahip bireyler yetiştirmektir. Bu amaca ulaşmak için öğretmenler öğrencilerin sınıf içinde etkin tartışmalara girebileceği ve böylece de eleştirel düşünme becerilerini geliştirebileceği ortamlar sağlamalıdır (Garii, 2000). Dünyada küresel vatandaşlık eğitimine çok uzun zamandır yer verilmesine karşın ülkemizde ancak 2004 programı ile 4. Sınıfta 'Küresel Bağlantılar' öğrenme alanıyla yer verilmiştir. Ancak her geçen gün iletişim ve teknolojinin artmasıyla birlikte küresel özelliklere sahip bireylere gereksinim duyulması nedeniyle programlarda ve sınıf içi etkinliklerde çok daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. Böylece öğrencilerin erken yaşlarda küresel vatandaşlık algılarının geliştirilmesi ve yeni yaşam düzenine uyum sağlayabilen yeterliliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi sağlanabilecektir. Alanyazın incelendiğinde ortaokul, ortaöğretim ve sonrası dönemler için küresel vatandaşlık (Balbağ, 2016; Çakmak ve diğerleri, 2015; Uydaş ve Genç, 2015; Çermik, 2015; Çelikten, 2016; Engin ve Sarsar, 2015; Çolak, 2015; Uydaş, 2014; Gürdoğan Bayır ve diğerleri, 2014; Göz ve diğerleri, 2015) ve küresel vatandaşlık eğitimine (Topkaya ve Çoşkun, 2016; İçen ve Akpınar, 2012; Kılınç ve Korkmaz, 2015; Göl, 2015; Tormey ve Gleeson, 2012; Rapoport, 2010; Kasai, 2007) yönelik yapılan çalışmaların olduğu görülmüştür. Fakat ilkokul düzeyinden küresel vatandaşlık ve küresel vatandaşlık eğitimine yönelik yapılan bir çalışma olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bu araştırma 4. sınıf öğrencilerinin küresel vatandaşlık algılarının ortaya koyulması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca bu doğrultuda Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen uygulamaların ortaya konması da varolan uygulamaların istenilen düzeyde geliştirilmesine ışık tutması bakımından önemli görülmektedir.

Bu kapsamda araştırmanın amacı ilkokul 4. sınıf öğrenci ve öğretmenlerinin küresel vatandaşlık algılarının ve Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen uygulamaların ortaya konmasıdır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Öğrencilerin küresel vatandaşlık ile ilgili görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin küresel vatandaşlık ile ilgili görüşleri nelerdir?

- Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde küresel vatandaşlık eğitimine yönelik sınıfta nasıl uygulamalar gerçekleştirmektedir?

Yöntem

İlkokul 4. sınıf öğrenci ve öğretmenlerinin küresel vatandaşlık algılarının ve Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen uygulamaların ortaya çıkartılmasının amaçlandığı bu araştırma nitel araştırma yaklaşımlarından olgu bilim ile desenlemiştir. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanmıştır.

Katılımcılar

Araştırma 2014- 2015 bahar döneminde İlkokul 4. sınıfta öğrenim gören öğrenciler ve onların sınıf öğretmenleriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcılarının seçilmesinde aykırı durum örnekleme kullanılmıştır. Aykırı durum örnekleme normal niteliklerden farklı olarak ya da normal özelliklerle benzerlik göstermeyen birey ya da grupların seçilerek araştırmaya dahil edilmesidir (Patton, 1990). Bu bağlamda ilk olarak Eskişehir il merkezi Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde bulunan okullardan tabakalı örnekleme yoluyla üst-orta ve alt sosyo ekonomik düzey olmak üzere yedi ilkokul seçilmiştir. Okulların sosyo ekonomik düzeyleri Milli Eğitim Müdürlüğü ve okul müdürleriyle yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Seçilen okullardaki öğrencilerin tamamına toplamda 537, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin küresel vatandaşlık algılarını ölçmeye yönelik araştırmacı tarafından geliştirilen Küresel Vatandaşlık Algı ölçeği uygulanmıştır. Küresel Vatandaşlık Algı Ölçeği, öğrencilerin küresel vatandaşlık algısına sahip olma düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 72 iken en düşük puan 18'dir. Ölçekten alınan puan yükseldikçe küresel vatandaşlık algı düzeyi yükselmektedir. Ölçeğin yapı geçerliğini ortaya koymak amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Gerçekleştirilen analizler sonucunda toplam varyansın %45.41'ini açıkladığı ve 18 maddeden oluşan tek faktörlü yapının faktör yükleri, .84 ile .48 arasında değiştiği ortaya çıkmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla cronbach alpha iç tutarlılık katsayısından yararlanılmıştır ($\alpha=0.92$). Küresel vatandaşlık algı düzeyleri ortaya koyulan öğrencilerden en

yüksek ve en düşük puan alan öğrenciler ve onların öğretmenleri çalışma grubu olarak seçilmiştir. Buna göre öğrencilerin kişisel bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2
Görüşme Yapılan Öğrencilerin Kişisel Bilgileri

Ad	Doğum Yeri	Anne Mesleği	Babanın Mesleği	Kardeş Sayısı	Programlar	İnternet	Bilgisayar
Adem	Afyon	Temizlik	İşçi	2	Çizgi Film	Yok	Yok
Ayşe	Eskişehir	-	İşçi	2	Survivar,Dizi	Var	Var
Elif		-	-			Yok	Yok
Emirhan	Eskişehir	-	İşçi	2	Çizgi Film	Yok	Yok
Hüseyin	Konya	-	İşçi	4	Dizi, Çizgi Film	Var	Var
İsmet	Eskişehir	-	-	3	Çizgi Film	Yok	Yok
Mehmet Emin	Eskişehir	-	İşçi	5		Yok	Yok
Nursima	Eskişehir	-	-	2	Dizi, Çizgi Film,Surviver	Yok	Yok
Ramazan	Eskişehir	-	Şoför	3	Haberler, Çizgi Film,Türkü	Var	Var
Yiğitcan	Eskişehir	-	-	3		Yok	Yok
Arda	Eskişehir		-	2	Dizi, Spor Kanalları	Var	Var
Mustafa	Tokat	Memur	Asker	1	Lig Tv	Var	Var
Yağz	Eskişehir	Ev Hanımı	Teknisyen	1	Çizgi Film, Belgesel	Var	Var
Aliarda	Eskişehir	Planlama Şefi	Serbest Meslek	1		Var	Var
Ayberk	Eskişehir	Çalışmıyor	İşçi	2	Belgesel, Çizgi Film	Var	Var
Deniz	Eskişehir	Muhasebeci	Sigortacı	1		Var	Var
Tolga	Bodrum	Ev Hanımı	Genel Müdür	2	Dizi, Güldür Show	Var	Var
Alinda	Eskişehir	Psikolog	Öğretmen	1	Belgesel, Çocuk Filmleri	Var	Var
Arsen	Ankara	Serbest Meslek	Mühendis	1	Çizgi Film	Var	Var
Damla	Eskişehir	Uzman	Doktor	3	Dizi	Var	Var
Arda	Eskişehir	Çalışmıyor	Serbest Meslek	2	Çizgi Film	Var	Var
Merih	Eskişehir	Çalışmıyor	Çiftçi	3	Haber	Var	Var
Sude	Eskişehir	Çalışmıyor	İşçi	1	Dizi	Var	Var
Yusuf	Eskişehir	Çalışmıyor	İşçi	2	Dizi	Var	Var
Aleyna	Ordu	Çalışmıyor	-	3	Çizgi Film	Var	Var
Bartu	Eskişehir	Çalışmıyor	İşçi	2	Dizi	Yok	Yok
Mert	Eskişehir	Memur	İşçi	2	Dizi	Var	Yok
Mustafa Samet	Osmaniye	İşçi	Serbest Meslek	3	Film	Yok	Yok
Selin	Eskişehir	Çalışmıyor	İşçi	2	Güldürü Programları	Yok	Yok

Tablo 2’de görüldüğü gibi toplam 30 öğrenciyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun Eskişehir doğumlu olduğu, annelerinin çalışmadığı ve en çok çizgi film izledikleri görülmektedir. Öğrencilerin babalarının mesleklerinin ise değişkenlik gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca büyük bir kısmının evde bilgisayarı ve internet erişiminin olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan öğretmenlerin kişisel bilgileri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3
Görüşme Yapılan Öğretmenlerin Kişisel Bilgileri

Katılımcı	Okul	Cinsiyet	Kıdem	Sendika	STK	Sosyal medya
Nihat	Okul 1	Erkek	20	Var	Var	Facebook, Twitter,
Sevim	Okul 1	Kadın	19	Yok	Yok	Facebook
Erdem	Okul 1	Erkek	15	Var	Var	Facebook
Zeynep	Okul 1	Kadın	15	Var	Yok	Gazete
Ayşe	Okul 2	Kadın	35	Yok	Yok	
Hasan	Okul 2	Erkek	39	Yok	Var	Facebook
Sevda	Okul 2	Kadın	12	Yok	Yok	Facebook, Twitter
Ali	Okul 3	Erkek	44	Var	Yok	
Pelin	Okul 3	Kadın	4	Yok	Var	Facebook, Twitter, WhatsApp
Nazlı	Okul 3	Kadın	19	Yok	Yok	Facebook
Reyhan	Okul 4	Kadın	23	Var	Yok	Facebook
Aysun	Okul 4	Kadın	21	Yok	Var	Facebook, Twitter
Ferda	Okul 4	Kadın	14	Var	Yok	Facebook
Orhan	Okul 4	Erkek	15	Var	Yok	Facebook, Twitter

Tablo 3'te görüldüğü gibi araştırma kapsamında yer alan 15 öğretmenin 14' ünün 10 yılın üstünde kıdeme sahip olduğu, sadece bir öğretmenin 4 yıllık mesleki kıdemi bulunduğu görülmektedir. 5 öğretmen de Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda çalıştıktan sonra emekli olup özel okullarda çalışmaya devam etmiştir. Yalnızca 8 öğretmen sendikaya üye olduğunu belirtirken, yalnızca 6 öğretmen de sivil toplum kuruluşlarında gönüllü olarak çalıştığı ortaya çıkmıştır. STK'da gönüllü olarak çalıştığını belirten öğretmenlerin tamamı TEMA'ya üyedir. Öğretmenlerin yalnızca 3 tanesi sosyal medyada hesabı olmadığını belirtirken geri kalanları interneti ve sosyal medyayı etkin bir biçimde kullandıklarını ifade etmiştir. Sosyal medyayı etkin bir biçimde kullandığını belirten öğretmenlerin tamamı Facebook'u kullanmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Nitel araştırma yaklaşımlarından olgubilim ile desenlenen bu çalışmada veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Bu kapsamda öğretmenlere öncelikle kendilerini tanımaya yönelik kişisel bilgi soruları (kıdem, sendika ve sivil toplum kuruluşu üyeliği, internete erişimi vb.) sorulmuştur. Daha sonra küresel vatandaşlık hakkında ne düşündükleri, küresel vatandaşlık eğitimine yönelik sınıf içinde yaptıkları uygulamalar, yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Öğrencilere ise yine öncelikle kişisel bilgi soruları (evde kaç kişi yaşadıkları, kardeş sayısı, internete ulaşmaları vb.) sorulmuştur. Daha sonra dünya vatandaşlığı, dünyada yaşanan sorunlar ve bu sorunlara

yönelik çözüm önerileri, sınıf içinde dünya ve dünya sorunları ile ilgili öğrendikleri bilgilere yönelik sorular yöneltilmiştir. Okul ortamında gerçekleştirilen görüşmeler, öğretmenlerle 1-2 saat arası sürerken, öğrencilerle 15-45 dakika arası sürmüştür.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler tümevarım analizi yoluyla analiz edilmiştir. Bu bağlamda, araştırmada öncelikle veriler düzenlenmiş, kodlanmış, daha sonra temalar oluşturulmuş ve aralarındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

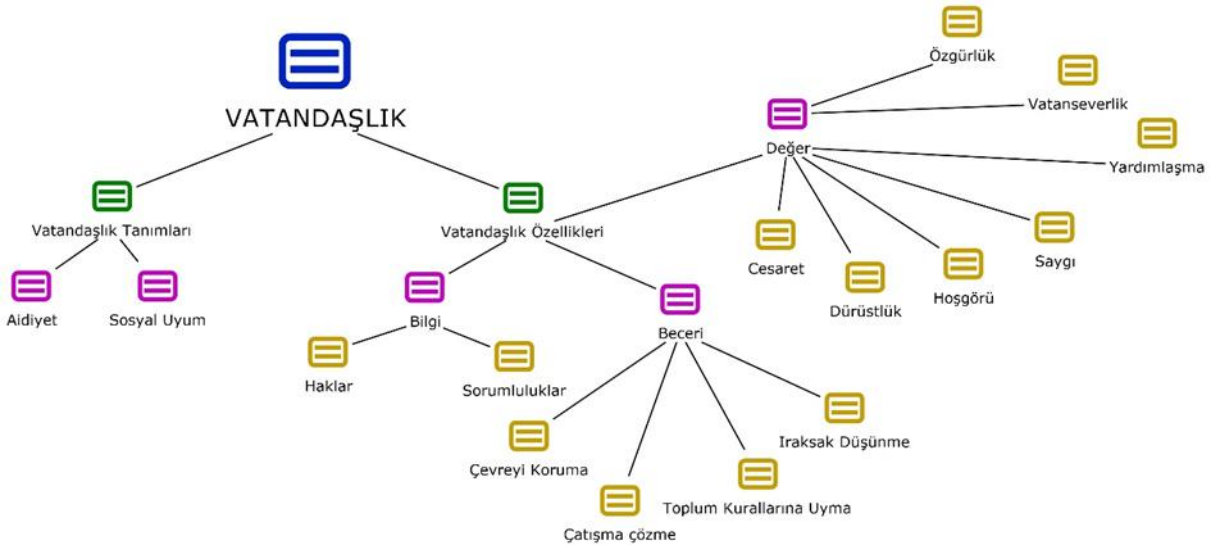
Araştırmada nitel veri toplama araçları ile toplanan veriler için inandırıcılık, aktarılabirlik ve tutarlık ölçütlerinden yararlanılmıştır (Lincoln ve Guba, 1985'den akt: Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu araştırmada inandırıcılığın sağlanması için veri toplama araçlarının geliştirilmesinde ve verilerin analizinde uzman görüşü ve katılımcı teyidine başvurulmuştur. Araştırmanın yöntem bölümünde katılımcılar, veri toplama araçlarının hazırlanışı, veri toplama süreci ve verilerin analizi ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Araştırmada aktarılabirlik ölçütünü sağlamak için araştırma süreci ayrıntılı bir şekilde betimlenmiştir, bulgular bölümünde sık sık doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Araştırmanın tutarlılığını ve teyit edilebilirliğini sağlamak amacıyla veri toplama araçlarının hazırlanmasından analizine kadar tüm süreçler uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanlarla yapılan tartışmalar sonucunda tema ve kodlara son şekilleri verilmiştir. Ayrıca verilerin analizi için MAXQDA paket programından yararlanılarak araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular öğrencilere ilişkin bulgular ve öğretmenlere ilişkin bulgular olarak sunulmuştur.

Öğrencilere İlişkin Bulgular

Öğrencilere ilişkin bulgular öğrencilerin vatandaşlığa ilişkin algıları ve dünya vatandaşlığına ilişkin algıları olmak üzere iki ayrı tema halinde ortaya çıkmıştır. Buna göre öğrencilerin vatandaşlığa ilişkin algıları Şekil 2'de sunulmuştur.

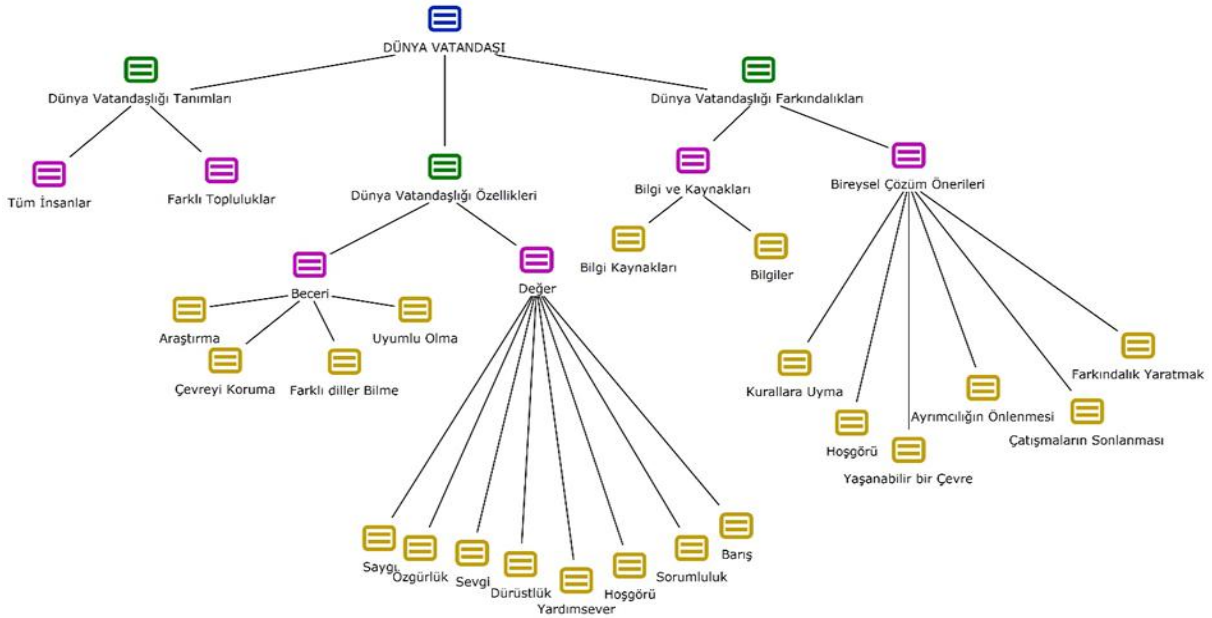

Şekil 2. Öğrencilerin vatandaşlık algıları

Şekil 2’de görüldüğü gibi öğrencilerin vatandaşlığa yönelik algıları, vatandaşlık tanımları ve vatandaşlık özellikleri temaları altında toplanmıştır. Öğrenciler vatandaşlığa ilişkin aidiyet ve sosyal uyum tanımlamaları yapmıştır. Arsen vatandaşlığı ‘*Bir ülkede yaşayan, o ülkeye ait olan insanlar geliyor*’ sözleriyle vatandaşlığı aidiyet ile ilişkilendirirken, Yağız ise ‘*Vatandaş mı topluluk geliyor, sonra binlerce bir sürü insanlar geliyor, kavga etmeden bir arada yaşayan insanlar geliyor*’ sözleriyle vatandaşlığı sosyal uyumla ilişkilendirmiştir. Öğrencilerin vatandaşlığa yönelik yaptıkları tanımlamalar incelendiğinde bir ülkeye ait olmayı kimlik kavramıyla, topluca yaşamayı ise beraberlikle ilişkilendirdikleri söylenebilir.

Öğrenciler vatandaşların sahip olması gereken özellikleri bilgi, beceri ve değer boyutlarıyla açıklamışlardır. Ayrıca bilgi boyutunun da haklar ve sorumluluklardan oluştuğunu ifade etmişlerdir. Haklar boyutunda seçme ve seçilme hakkı, eğitim, tüketici, sağlık, yaşama, oyun, şiddet görmeme ve seyahat hakkı yer almıştır. Tüm vatandaşların eğitim hakkı olduğunu ifade eden Emirhan ‘*Vatandaşlar mutlaka okumalıdır, yani eğitim hakkı vardır.*’ sözleriyle görüşlerini açıklarken, Yağız sosyal sorumluluk boyutuna yönelik görüşlerini ‘*Kavga edenleri küfür edenleri uyarması gerekiyor çevreyi kirletenleri de uyarması gerekiyor*’ sözleriyle açıklamıştır. Öğrenciler her vatandaşın çevreyi koruma, çatışma çözme, toplum kurallarına uyma ve iraksak düşünme gibi becerilere sahip olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yağız ve Elif vatandaşın özelliklerini çatışma çözme becerisine sahip olmak

olarak tanımlamış ve *'kavga etmemek, sorunlarını konuşarak çözmelidir iyi vatandaşlar'* ifadesini kullanmışlardır. Kimi öğrencileri vatandaşlık özelliklerini toplum kurallarına uyma olarak açıklarken öğrencilerin hemen hemen hepsinin iyi vatandaş özelliklerinden çevreyi temiz tutma becerisi ile ilgili şeyler söylediği ortaya çıkmıştır. Bunun nedenini öğrenme - öğretme sürecinde çevre bilinci kazandırmaya yönelik kazanım ve etkinliklerin oldukça yoğun şekilde geçmesi ve birinci sınıftan itibaren başta Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri olmak üzere birçok derste kazandırmaya çalışılması ile açıklanabilir. Öğrenciler iyi bir vatandaşın sahip olması gereken değerleri cesaret, dürüstlük, hoşgörü, saygı, vatanseverlik, yardımlaşma ve özgürlük olarak açıklamıştır. Öğrencilerin dünya vatandaşlığına yönelik algıları Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Öğrencilerin dünya vatandaşlığı algıları

Şekil 3'te görüldüğü gibi öğrencilerin dünya vatandaşlığına yönelik algıları dünya vatandaşlığı tanımları, özellikleri ve farkındalıkları temaları altında ortaya çıkmıştır. Öğrenciler dünya vatandaşlığını tüm insanlar ve farklı topluluklar olarak tanımlamışlardır. Dünya vatandaşlığını tüm insanlar olarak tanımlayan Mustafa görüşünü *'Dünya vatandaşı deyince tüm ülkelerde yaşayan. Nerde yaşadığı önemli olmayan dünyanın parçasında yaşayan herkes sayılabilir.'* şeklinde ifade ederken, dünya vatandaşlığını farklı topluluklar olarak tanımlayan Yusuf ise görüşlerini *'Başka ülkeler gelirler sonra farklı dilde konuşurlar. Ondan sonra ten renkleri farklıdır. Ten renkleri, fiziksel özellikleri, Kişisel özellikleri farklı*

olabilir.' ifadeleriyle açıklamıştır. Öğrenci görüşleri genel olarak incelendiğinde dünya vatandaşlığı tüm insanlar olarak tanımlayan öğrenciler kendilerinin de dünya vatandaşı olduğunu belirtirken, farklı topluluklar olarak tanımlayan öğrenciler kendilerinin dışında farklı ülkelerde yaşayan ve farklı özelliklere sahip insanları dünya vatandaşı olduğuna vurgu yapmışlardır.

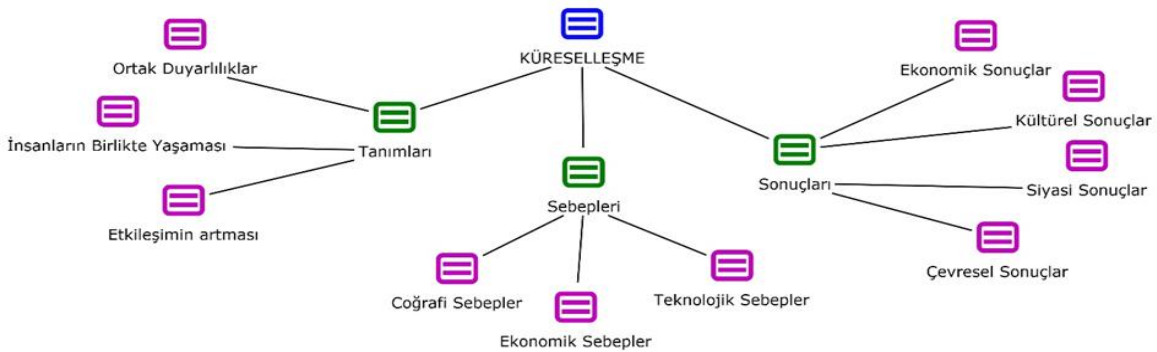
Öğrenciler dünya vatandaşının özelliklerini beceriler ve değerler temaları altında ortaya koymuşlardır. Öğrenciler bu becerileri çevreyi koruma, araştırma, farklı diller bilme ve uyumlu olma olarak açıklarken, değerleri ise saygı, özgürlük, sevgi, dürüstlük, yardımseverlik, sorumluluk ve barış değerleri olarak açıklamışlardır. Dünya vatandaşının sahip olması gereken özellikleri farklı diller bilmek olarak açıklayan Arda görüşünü '*Farklı yerlere gidebilmek onlarla konuşabilmek için onların dilini bilmeliyiz onlara da kendi dilimizi öğretmeliyiz*' şeklinde ifade etmiştir. Arda dünya vatandaşı olabilmek için farklı diller bilmenin önemli olduğunu, ancak karşılıklı olarak diller bilinirse iletişim kurulabileceğini belirtmiştir. Dünya vatandaşlığında saygının önemine vurgu yapan Emirhan bu konudaki düşüncelerini '*Her ülkenin dinine saygılı olmalı. Mesela birisi sunidir biriside Hristiyan'dır. O dine hepsi saygılı olmalıdır. Sonra birbirimizle de kavga tartışma olmadan herkesle iyi davranıp onun gelenek ve göreneklerine saygı göstermeliyiz*' sözleriyle ifade etmiştir. Emirhan'ın açıklamalarından dünya üzerinde yaşayan insanların farklı dinlere inanabileceğini ve bu dinlerin hepsine saygılı olunması gerektiğini ve sorunları barışçıl yolla çözmenin önemli olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır. Öğrencilerin ifade ettiği beceriler ilkökul programlarında sıkça söz edilen, öğrenme-öğretme sürecinde geliştirilmesi hedeflenen beceriler olduğu görülmektedir. Değer temasında ortaya çıkan değerler ise barış, hoşgörü, dürüstlük, saygı, sevgi ve yardımseverliktir. Bu değerler de ilkökul birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar programlarda yer verilen değerlerdendir. Bu nedenle öğrencilerin dünya vatandaşlığına ilişkin olarak bu beceri ve değerleri programın kazanımları doğrultusunda edindikleri söylenebilir.

Öğrencilerin dünya vatandaşlığına yönelik farkındalıkları bilgi ve kaynakları ile bireysel çözüm önerileri temaları altında sunulmuştur. Görüşme yapılan öğrencilerden Arda dünya sorunlarından ayrımcılık, çevre sorunları ve çatışma ortamıyla ilgili görüşlerini '*Türkiye'deki bazı kişilerin Suriyelileri dışladığını düşünüyorum. Onlar geldiğinde sorunlar oluştu diyorlar. Birde çevre kirliliği var. Bazı ülkeler birbirlerine savaş açıyor.*' sözleriyle ifade

etmiştir. Arda'nın açıklamalarından gündemi takip ettiği ve dünyada, çevre sorunları ve ayrımcılıklar yaşandığı görüşüne sahip olduğu görülmektedir. Ali ise görüşlerini açıklarken *'İnsan haklarını yani o kadar şey, insan haklarına o kadar önemsemiyor, bazı insanları renkleri farklı diye dışlıyor'* ifadelerini kullanmıştır. Öğrenciler dünya vatandaşlığına yönelik bilgileri televizyon, kitap, internet, aile, arkadaş ve derslerden edindiklerini belirtirken öğrenciler söz konusu bilgileri okulda en çok Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Ali Sosyal Bilgiler dersinde vatandaşlığına yönelik öğrendiklerini *'Çevre kirliliği, savaşları, önce yurdumuzu işte vatanımızı korumayı, dünyanın katmanlarını, Her ülkenin farklı kültürleri olduğunu ve bireylerin eşit hakları olduğunu öğrendim'* sözleriyle ifade etmiştir. Öğrenciler güzel bir dünyada yaşamak için herkesin sorumlulukları olduğunu, bireylerin sorumluluklarını yerine getirdiği takdirde dünyanın yaşanabilecek bir hal alacağını ve dünyada yaşanan sorunların sona ereceğini belirtmişlerdir. Öğrenciler bireysel çözüm önerilerini yardımlaşma, kurallara uyma, yaşanabilir bir çevre, ayrımcılığın önlenmesi, çatışmaların sonlanması, farkındalık yaratma ve hoşgörü olarak açıklamışlardır. Örneğin Tolga görüşlerini *'Mesela nükleer santral kurmamalıyız. Suları boşuna harcamamalı, havayı bilinçsizce kullanmamalıyız. Arabalar çok gaz çıkartıyor ya arabaya da bir teknoloji olması gerekiyor sanırım. Dünyayı daha güzelleştirirdim, ağaçlar falan dikerdim.'* sözleriyle ifade etmiştir. Tolga yaşanabilir bir dünya için bireylerin sorumluluklarını yaşanabilir bir çevre boyutuyla ifade etmiş ve nükleer santrallere karşı olduğunu belirterek doğal kaynakların bilinçli kullanılması gerektiğini vurgulamıştır.

Öğretmenlere İlişkin Bulgular

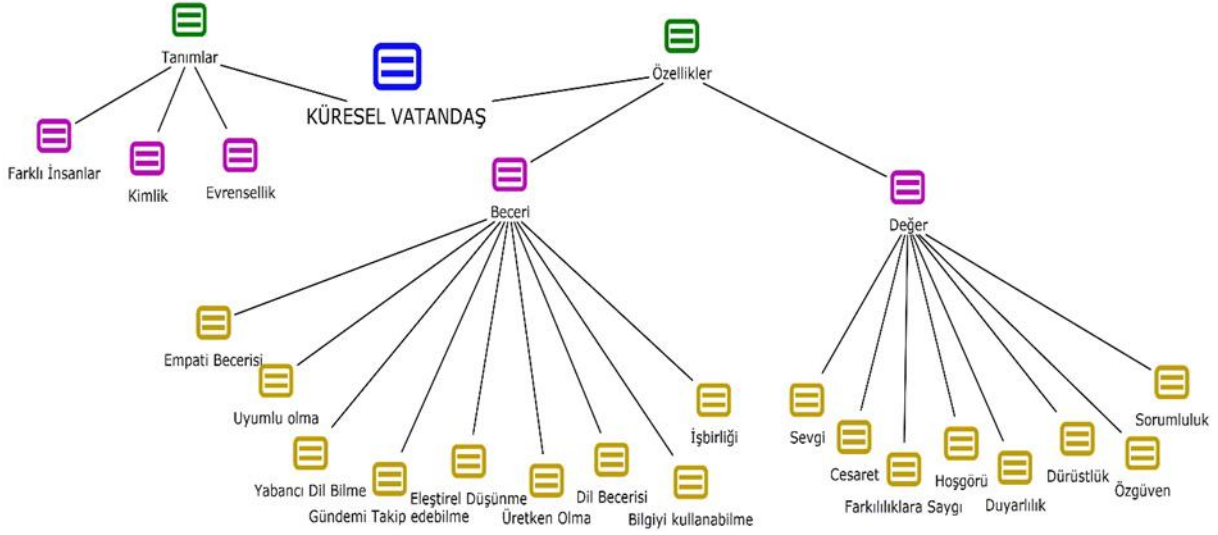
Öğretmenlere ilişkin bulgular öğretmenlerin küreselleşmeye ilişkin algıları, küresel vatandaşlığına ilişkin algıları ve küresel vatandaşlık eğitimine ilişkin algıları olmak üzere üç tema halinde sunulmuştur.

Şekil 4. Öğretmenlerin küreselleşmeye ilişkin algıları

Şekil 4'te görüldüğü gibi öğretmenlerin küreselleşmeye yönelik algıları küreselleşmenin tanımları, sebepleri ve sonuçları olarak ortaya çıkmıştır. Öğretmenler küreselleşmeyi ortak duyarlılıklar, insanların birlikte yaşaması ve etkileşimin artması olarak tanımlamışlardır. Küreselleşmeyi ortak duyarlılıklar olarak tanımlayan Erdem öğretmen '*Küreselleşmenin ortak sorunlar çerçevesinde birleşmek olduğunu düşünüyorum.*' şeklinde açıklamıştır. Erdem öğretmenin görüşleri şu anda içinde bulunduğumuz çağda bireylerin yaşadıkları ülkelerin önemli olmadığını, artık ortak duyarlılıklar çevresinde birleşilmesi gerektiğini düşündüğü şeklinde yorumlanabilir. Sevim öğretmen ise küreselleşmeyi insanların birlikte yaşaması olarak tanımlamış ve görüşlerini '*Küreselleşme deyince benim aklıma insanlık geliyor. Rengi, dini, dili, ırkı fark etmeyen insanlar geliyor benim için. Artık tek bir dünya var ve biz hepimiz bu tek dünyada bir arada yaşıyoruz.*' şeklinde ifade etmiştir. Sevim öğretmenin görüşlerinden yola çıkılarak küreselleşmenin artık bütün insanların dil, din, ırk farklılıklarını ayırt etmeden bir arada yaşaması anlamına geldiği söylenebilir. Öğretmenler küreselleşmeyi ortaya çıkaran etmenlerin coğrafi, ekonomik ve teknolojik sebepler olduğunu belirtmişlerdir. Erdem öğretmen küreselleşmenin ortaya çıkmasında teknolojinin hızla gelişiminin etkisi olduğunu belirttiği görüşlerini, '*Teknolojinin gelişmesi, insanların birbirini daha iyi tanınması, mesafelerin böylece kısılması, insanların birbirlerinin yaşantılarını daha iyi görmesi*' şeklinde açıklamıştır. Ayrıca öğretmenler küreselleşmenin ekonomik, kültürel ve siyasi sonuçları olduğu belirtmişlerdir. Küreselleşmenin doğurduğu sonuçlara kültürel boyutuyla değinen Sevdâ öğretmen görüşlerini '*Oradaki gençler de bizim gençlerimiz de aynı bilgisayar oyunlarını oynuyorlar, aynı kitabın basımlarını okuyorlar aynı dergileri takip ediyorlar aynı markalardan giyiniyorlar. Aynı yerlerden yemek yiyorlar, aynı tarz espri yapıyorlar çok benzerler*' sözleriyle ifade etmiştir.

Öğretmenlerin küresel vatandaşlığa yönelik algıları tanımlar ve özellikler temaları altında toplanmıştır. Bu temalar ışığında öğretmenlerin küresel vatandaşlığı nasıl tanımladıkları ve küresel vatandaşın sahip olması gereken özellikler ortaya koyulmuştur.

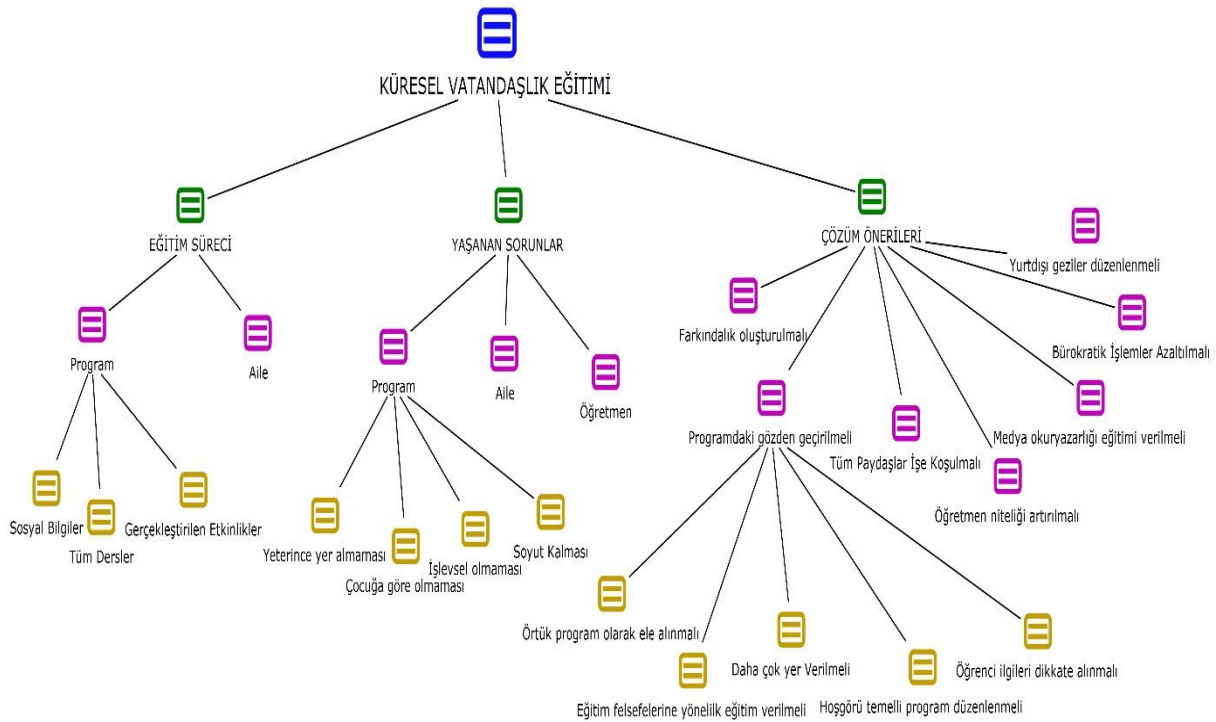
Şekil 5. Öğretmenlerin küresel vatandaşlık algıları

Şekil 5’te görüldüğü gibi öğretmenler küresel vatandaşlığı farklı insanlar, kimlik ve evrensellik olarak tanımlamışlardır. Küresel vatandaşlığı farklı insanlar boyutuyla açıklayan Sevim öğretmen görüşlerini ‘İşte benim kendi coğrafyamdan olmayan insanlar aklıma geliyor.’ sözleriyle ifade ederken, küresel vatandaşlığı kimlik ve evrensellik boyutuyla tanımlayan Erdem öğretmen ‘Küresel dediğin zaman da dünyadaki herkesi kapsayabilmektir. Biz Türkiye cumhuriyeti vatandaşıyız, üst kimlik olarak da dünya vatandaşıdır. Sorunu da ortaktır. Düğününi de beraber kutlarız biz yasını da beraber tutarız’ demiştir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını bir alt kimlik ve dünya vatandaşlığını bir üst kimlik olarak kabul eden Erdem öğretmen, dünya vatandaşlarının ortak duyarlılıklarının olması gerektiğini, değerlerle ilişkilendirerek açıklamıştır.

Öğretmenler küresel vatandaşların sahip olması gereken beceri ve değerler olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin ifade ettiği beceriler gündemi takip edebilme, empati, uyumlu olma, yabancı dil, eleştirel düşünme, kendini ifade etme, dil, üretken olma, bilgiyi kullanabilme ve işbirliği iken değerler ise sorumluluk, özgüven, dürüstlük, duyarlılık, hoşgörü, farklılıklara saygı, cesaret ve sevgi olarak sınıflandırılmıştır. Sevim öğretmen küresel vatandaşın sahip olması gereken becerilerden uyumlu olma becerisine vurgu yapmış ve düşüncelerini ‘Küresel vatandaş olabilmek için gittiği yere uyum sağlayan, yaşadığı yere, diliyle, diniyle, gelenekleriyle, görenekleriyle onlara uyum sağlayan, bilgili, kültürlü insanlardır.’ ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca birçok öğretmen küresel vatandaşların yabancı

dil bilmesinin gerektiğini ifade etmiştir. Bunlardan Zeynep öğretmen ‘*Bir dil değil birçok dil bilmesi gerekiyor.*’ şeklinde düşüncelerini ifade ederken, Aysun öğretmen ‘*Dünya vatandaşı olabilmek için öncelikle dil konusunda da değinmek gerekiyor. O bölgelerle ilgili araştırmalar yaparken onların dilini tercüme edebilecek seviyede olmaları yani belli bir kültür seviyesine ulaşmaları gerekiyor.*’ demiştir. Aysun öğretmene göre bireylerin küresel vatandaş olabilmeleri için araştırdıkları bölgelerin dillerini bilmeleri gereklidir, çünkü ancak o şekilde doğru bilgileri öğrenebilir ve kültürel olarak gelişebilirler. Küresel vatandaşın sahip olduğu değerlerden farklılıklara saygı ve sorumluluk değerine dikkati çeken Ali öğretmen düşüncelerini ‘*Nitelikli bireyin yolu sorumluluklarının farkında olan, sorumluluk bilinciyle hareket eden bireylerdir. Sorumluluk bilinciyle hareket eden, aşırı derecede her insanın ilgi yetenek ve becerilerinin farklılığını görmek ve buna saygı duymak*’ ifadelerini kullanmıştır. Ali öğretmene göre hem nitelikli bireyler, hem de küresel vatandaşlar sorumluluk ve farklılıklara saygı değerlerine sahip olmalıydılar.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde küresel vatandaşlığa yönelik görüşleri, eğitim süreci, yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri temaları altında ortaya çıkmıştır. Bu temalar ışığında öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde küresel vatandaşlığa yönelik yaptıkları uygulamalar, yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri yer almaktadır.

Şekil 6. Küresel vatandaşlık eğitim süreci

Şekil 6’da görüldüğü gibi öğretmenler küresel vatandaşlık eğitim sürecinin aile ve program boyutundan oluştuğunu belirtmişlerdir. Buna göre ailelerin rolünü maddi yetersizliklerle açıklayan Orhan öğretmen görüşlerini *‘İnsanların ekonomik güçleri, kesinlikle küresel vatandaş olma konusunda büyük etkindir. İnsanların parası varsa tatillerini yurt dışında, yaptıkları zaman kültürlerin birbirlerine karşı saygılı olmayı, daha çok öğreniyorlar’* sözleriyle ifade etmiştir. Orhan öğretmen gibi Ali öğretmen de ailelerin maddi imkânların küresel vatandaşlıkla ilişkisini *‘Bir toplumda temel ihtiyaçlar giderildikten sonra dünya vatandaşlığı, sosyal olaylarla ilgilenmesi daha aktif oluyor. Bazı insanlara anlattığımız zaman işsiz olduğunda beni ilgilendirmiyor, şu anda karnımı doyurmam gerekiyor,’* ifadelerini kullanarak açıklamıştır. Ali ve Orhan öğretmene göre bireylerin maddi yeterlilikleri arttıkça dünyaya bakış açısı gelişmekte ve yurtdışına seyahat imkânları artmaktadır. Bireyler farklı kültürlerle karşılaştıkça hem dünyaya karşı farkındalığı artmakta hem de farklılıklara saygı duymayı öğrenmektedirler.

Öğretmenler küresel vatandaşlık eğitiminin program boyutunu Sosyal Bilgiler, tüm disiplinler ve gerçekleştirilen etkinlikler olarak sınıflandırmıştır. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu küresel vatandaşlığa yönelik eğitimin en çok Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirildiğini ifade etmişlerdir. Buna göre Sevda öğretmen Sosyal Bilgiler dersinin ve küresel vatandaşlık ile ilişkisine yönelik *‘4. sınıfta ‘Küresel Bağlantılar’ ünitesini işlerken Meksikalı çocuk ne oynuyor, öğlen yemeğinde ne yiyor, Somali’deki çocuk neler yapıyor.’* ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca yine Küresel Bağlantılar ünitesi sayesinde öğrencilerin kazandıklarıyla ilgili *‘Hepimiz aslında aynı duygulara sahibiz, hepimiz insanız, ötekileştirmeden severek saygı duyarak merak ederek öğrenerek ama kendininkini de en iyi şekilde kabul ederek yaşamayı öğreniyorlar’* ifadelerini kullanmıştır. Küresel vatandaşlık eğitimi tek bir üniteyle ilişkilendirmeyen ve tüm Sosyal Bilgiler dersinde küresel vatandaşlık eğitimi yapıldığını ifade eden Pelin öğretmen ise Sosyal Bilgiler dersinin amaç, içerik ve kazanımlarının küresel vatandaşlık eğitimi vermeye uygun bir ders olduğunu vurgulamıştır. Küresel vatandaşlık eğitiminin disiplinler arası bir eğitimle gerçekleştiğini belirten Orhan Öğretmen düşüncelerini *‘Bütün derslerle ilişkili olduğunu düşünüyorum, Disiplinler arası çünkü’* diyerek gerekçelerini *‘Konuları sadece mesela küresel vatandaşlık, sosyal bilgiler, vatandaşlık, şudur budur, ben ona karşıyım. Bütün dersleri konuları ilişkilendirerek bütün derslerde işleyebilirsiniz.’* ifadelerini kullanarak açıklamıştır. Erdem öğretmen de Orhan öğretmenle

benzer görüşlerini *'Dersi yoktur. Eşitlik kavramını öğreniyorsa bakın matematiksel ifadede eşitliği öğrenir. Hayat Bilgisi'nde görev ve sorumluluğunu öğrenir. Fen Bilgisinde insanın dışında canlı olduğunu, canlıların bile birbirine saygı göstermesi gerektiğini öğrenebilir.'* sözleriyle ifade etmiştir. Erdem öğretmen de göre küresel vatandaşlık değerlerinden olan saygı, eşitlik gibi kavramlar tek bir dersle öğretilemez, çünkü bu değerler hayatın içinde ve bütün derslerle ilişkilendirilebilir şekilde kazandırılabilir. Ayrıca öğretmenler küresel vatandaşlık eğitiminin sınıf içi ve sınıf dışı gerçekleştirilen etkinlikler yoluyla verildiğini ifade etmişlerdir. Ferda öğretmen sınıfta küresel vatandaşlık eğitime yönelik yaptıkları etkinliklerden örnekleri *'Bir dünya haritası üzerinde tek tek ülkeleri gösterip bize yakın olan ülkelerle iletişimimiz neler olabilir, mesela bir Yunanistan ile aslında bizim birlikte yaşadığımız zamanında biz bunların tarihlerini anlatıyoruz.'* sözleriyle ifade etmiştir. Ferda öğretmenin sınıf içinde yaptığı etkinlikler göz önünde bulundurulduğunda dün, bugün ve yarın arasında ilişkilendirmeler yapıldığı görülmektedir. Ferda öğretmen etkinlikleri öğrencilerin günlük hayatla ilişkilendirecek biçimde düzenlemekte ve buna yönelik örnekler vererek eğitim sürecinin düzenlenmesini çok önemli görmektedir. Çünkü anlamlı ve etkili öğrenmelerin bu şekilde gerçekleşebileceğini düşünmektedir. Ayşe öğretmen ise küresel vatandaşlığa yönelik eğitim sürecini *'Çocuk haklarından önce bahsediyoruz onunla ilgili bilgiler alıyoruz akıllı tahtamız var internete giriyoruz oradan görüyoruz ve çeşitli ülkelerde olan kişiler hakkında bilgi ediniyoruz bizim de haklarımız var diyoruz bunları anlatıyoruz'* şeklinde ifade etmiştir. Ayşe öğretmenin küresel vatandaşlık eğitim sürecinde teknolojiyi işe koştugu söylenebilir. Küresel vatandaşlık eğitimini sınıf içi etkinliklerle birlikte sınıf dışı etkinliklerde gerçekleştirdiklerini ifade eden öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde genel olarak öğretmenlerin kulüp çalışmaları yaptıkları, dünyada oynanan çocuk oyunlarını oynattıkları ve çevre bilinci kazandırmaya yönelik etkinlikler gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Öğretmenler küresel vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunların aile, öğretmen ve programdan kaynaklı olduğunu ifade etmişlerdir. Ferda öğretmen küresel vatandaşlık eğitiminde en büyük sorunun ailelerden kaynaklandığını *'Gâvur lakabı takılabiliyor, turistler geliyor, turist öldürülüyor, ne kadar tehlikeli ve ne kadar kötü örnekler. Şimdi bunu çocuk gördüğü zaman bu onun için çok kötü bir örnek yani bir yabancıya yaklaşım olarak çokta çirkin bir davranış'* sözleriyle ifade etmiştir. Ferda öğretmen sınıfta bunları değiştirmek için çok büyük çaba sarf ettiğini belirtmiştir. Küresel vatandaşlık eğitiminde ailelerden kaynaklı sorunlar yaşandığını

belirten öğretmenler genel olarak ailelerin farklılıklar ve farklı kültürlere karşı ön yargı ve tutumlarının çocuklara da aşılandığını ifade etmişlerdir. Küresel vatandaşlık eğitiminde aileden kaynaklı sorunlar yaşanması olağandır. Çocuğun ilk informal eğitim aldığı ortam ailedir. Eğer aileyle işbirliği yapılmaz ise ne kadar iyi programlar hazırlanmış, ne kadar iyi eğitimler veriliyor olsa da sadece sınıf içi etkinliklerle olumlu tutumlar geliştirmenin gerçekten çok zor olduğu söylenebilir. Görüşme yapılan öğretmenlerden yalnızca Orhan Öğretmen küresel vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlarla ilgili ‘*Öğretmenler en büyük problemlerden biri*’ diyerek öğretmenden kaynaklı sorunlara değinmiştir. Orhan Öğretmen bu konudaki görüşlerini ‘*Öğretmen dini değerleri önemliyse, evet oğlum diyor gâvur o, böyle açıklama yapan öğretmenler var. Adam Kürt öğrenci ile Türk öğrenciyi yan yana oturtmuyor, Kürt öğrenciyi iteliyor, öteliyor, kızla erkekleri yan yana oturtmuyor.*’ şeklinde açıklamıştır. Orhan öğretmen öğretmenin küresel vatandaşlığa yönelik tutumlarının eğitim-öğretim sürecini etkilediğini, sınıftaki öğrencilere cinsiyet, etnik köken ve din gibi farklılıklarına hoşgörüsü ve eşit bir tutumla davranmadığı takdirde öğrencilerinde küresel vatandaşlar olarak yetiştirilemeyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca öğretmenler programdan kaynaklı yaşanan sorunları küresel vatandaşlığa yönelik kazanımların programda yeterince yer almaması, programın çocuğa göre olmaması, programın işlevsel olmaması ve programın soyut kalması olarak ifade etmişlerdir. Orhan öğretmen programdan kaynaklı sorunların programın işlevsel olmamasına dayandırarak aktardığı görüşlerini ‘*Programı düşündüğünüzde hedef, içerik, eğitim durumları, değerlendirme yani iş olsun diye ortaya konulmuş, birkaç hedef kazanım yazılmış ama onun dışında o hedef kazanımları destekleyecek içerikler, zaman yeterince verilmemiş eğitim durumları açısından.*’ sözleriyle ifade etmiştir. Orhan öğretmene göre programın amaç ve kazanımlar bölümünde farklılıklara saygı ve hoşgörü gibi kazanımlar yer almakta, içerik bölümünde bununla ilgili yeterli eğitim durumları ile örnekleri verilmemektedir. Nazlı öğretmen de program kaynaklı sorunları çocuğa göre olmaması ve soyut kalması olarak nitelendirmiş ve görüşlerini ‘*Onun dışında araştırma ödevlerini yani çocuklara göre biraz daha basit olması gerekir. Birazcık kavramları tam kavrayamadıkları için kavramlarda zorlanıyorlar, öyle olunca aileden destek istiyorlar, biraz daha basite indirgenebilir, çocuğa göre olabilir.*’ sözleriyle ifade etmiştir. Küresel vatandaşlık eğitiminde programdan kaynaklı sorunlar yaşandığını belirten öğretmenler Sosyal Bilgiler Öğretim Program’ında küresel vatandaşlık eğitimine yönelik kazanımların yeterince olmadığı ve sadece dördüncü sınıfın son ünitesinde yer aldığı ama zaman olarak sene sonuna denk geldiği için yeterince önem verilmediğini vurgulamışlardır.

Öğretmenler küresel vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlara yönelik öğrencilerde farkındalık oluşturulması, programlarda düzenlemeye gidilmesi, tüm paydaşların işe koşulması, öğretmen niteliğinin artırılması, medya okuryazarlığı eğitimi verilmesi, yurtdışına gezilerin düzenlenmesi ve bürokratik işlemlerin azaltılması yönünde çözüm önerilerinde bulunmuşlardır. Ali öğretmen günümüzde farkındalık oluşturmak için medyanın büyük önemi olduğunu ifade etmiş ve medya unsurlarını doğru anlayabilmek için tüm bireylere medya okuryazarlığı eğitimi verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ali öğretmen konuya ilişkin düşüncelerini *‘Çocuklara yönelik programlar, çizgi filmler ya da diziler de olsa aile eğitimine de katkı sunabilecek ufak dokunuşların olması gerekli, öğrencinin çevresindeki tüm bireylerde farkındalığı yaratmak ve işe koşmak gerekiyor.’* sözleriyle ifade etmiştir. Ali öğretmenin sözleri eğitimin çok yönlü bir süreç olduğu, sadece sınıf içinde verilen eğitimle sınırlı olmadığı, aile, geçmiş yaşantılar ve medya gibi çok bileşenin olduğu ve bu süreçte hepsinin işbirliği içinde olması gerektiği şeklinde yorumlanabilir. Aysun öğretmen ise farkındalık oluşturmak ve yurtdışına gezilerin düzenlenmesine yönelik önerilerde bulunmuş ve düşüncelerini *‘Öğrencilerimiz maddi imkânsızlıklar yüzünden yurtdışına hiç çıkamıyorlar. Dünyada sadece biz yaşamıyoruz başkaları da yaşıyor, onları bilmeleri, tanımaları, onların kültürlerini de araştırabilmeleri gerekir, belki Milli Eğitim Bakanlığı çocuklara böyle geziler düzenlenmeli.’* sözleriyle açıklamıştır. Aysun öğretmene göre öğrencilerde bu farkındalık ancak yaparak yaşayarak öğrenme ilkesine göre onların dünya başka ülkelerinde yaşayan insanlarla bir araya getirildiği takdirde gerçekleşir. Orhan öğretmen ise küresel vatandaşlık eğitiminin program boyutuyla ilgili birçok öneride bulunmuştur. Örneğin *‘Örtük program denen bir şey vardır. Bende bir kız bir erkek oturmak mecburidir, kadına karşı olumsuz tutumların küçük yaşlarda ortadan kaldırmak için kadınla erkek yan yana oturduğunda hiçbir problem olmadığını görüyor öğrenciler temelde’.* diyerek kimi sorunların çözümünde örtük programın önemine değinen Orhan öğretmen ayrıca kimi sorunların da tüm dünya kültürlerini kapsayacak ortak bir eğitim felsefesiyle çözülebileceğine vurgu yapmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İlkokul 4. sınıf öğrenci ve öğretmenlerinin küresel vatandaşlık algılarının ve Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen uygulamaların belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada elde edilen sonuçlar öğrenci ve öğretmenlerin küresel vatandaşlık algıları olmak üzere iki bölümde sunulmuştur. Araştırmada öğrencilerin vatandaşlığa yönelik tanımlamaları aidiyet ve topluluk olarak şekillenmiştir. Yılmaz'ın (2013) ilköğretim öğrencilerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili temel kavramlara ilişkin algılarını ortaya çıkarmaya yönelik yaptığı çalışmada öğrencilerin vatandaşlığı ülke veya toprak parçası, ülke üzerinde yerleşmiş insan topluluğu ve egemenlik olarak tanımladığı görülmektedir. Ayrıca Türkcan ve Bozkurt'un (2015) ilkokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi bağlamında kimlik, kültür ve vatandaşlık algılarını ortaya çıkarmaya yönelik yaptıkları çalışmada öğrencilerin vatandaşlığı aidiyet, değerler ve vatandaşlık görevleri olarak tanımladıkları görülmektedir. Bu bağlamda çalışmada öğrencilerin yapmış olduğu vatandaşlığa yönelik tanımlamaların Yılmaz (2013)'ın yaptığı çalışmadaki ülke üzerinde yerleşmiş insan topluluğu ile Türkcan ve Bozkurt (2015)'un yaptığı çalışmadaki aidiyet boyutuyla örtüştüğü söylenebilir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin vatandaşın sahip olması gereken özellikleri bilgi, beceri ve değer boyutlarıyla açıkladıkları görülmektedir. Bilgi boyutunun haklar ve sorumluluktan oluştuğu ortaya çıkmıştır. Alanyazında etkin vatandaşlık özellikleri bilgi, beceri, değer ve tutumlar olarak yer almaktadır (Bîrzéa, 2000; QCA,1998; Ersoy, 2007; Göz, 2010). Yılmaz'ın (2013) çalışmasında öğrenciler bütün vatandaşların sahip olması gereken hak ve sorumluluklar olduğunu belirtirken, Türkcan ve Bozkurt'un (2015) çalışmasında da öğrenciler vatandaşlık kavramını açıklarken iyi vatandaş olmayı yardımseverlik, halkını sevme, sevgi, adalet ve bağış gibi değerlerle ilişkilendirmişlerdir. Öğrencilerin örneklerle açıkladığı değerler ilkokul birinci sınıftan itibaren ilkokul programlarında yer alan derslere ait kazandırılmak istenen değerlerin arasında yer almaktadır. Bu bağlamda araştırma sonuçlarının alanyazınla örtüştüğü söylenebilir. Araştırmada öğrencilerin dünya vatandaşlığına yönelik görüşleri dünya ve dünya vatandaşlığına yönelik yaptıkları tanımlar, dünya vatandaşının sahip olması gereken özellikler ile dünya ve dünya vatandaşlığına yönelik farkındalıklar olarak şekillenmiştir. Araştırmada öğrencilerin dünya vatandaşının sahip olması gereken özelliklere yönelik görüşleri beceri ve değer boyutu olarak yer almıştır. İngiltere'de küresel vatandaşlık eğitim programlarını düzenleyen Oxfam'ın (2006) yayınladığı raporda her yaş döneminde çocukların küresel vatandaşlığa yönelik bilgi ve anlayış, beceri, değer ve tutumlara sahip

olması gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda araştırmada ortaya çıkan küresel vatandaşların sahip olması gereken beceri ve değer boyutları Oxfam'ın raporu ile örtüşürken bilgi ve anlayış boyutunun eksik kaldığı görülmektedir. Kasai'nin (2007) çalışmasında da öğrenciler küresel vatandaşın sahip olması gereken becerileri dil becerisi, eleştirel düşünme, araştırma becerisi, empati ve problem çözme becerisi olarak ele almıştır. Bu bakımdan yapılan bu araştırmada öğrencilerin görüşlerine göre küresel vatandaşların sahip olması gereken becerilerden araştırma, dil, eleştirel düşünme, empati ve problem çözmeye değinilmediği görülmektedir. Bu farklılıkların Türkiye'de küresel vatandaşlık eğitimine yönelik herhangi bir ders bulunmaması ve diğer derslerde de küresel vatandaşlık eğitimine yönelik içeriğin yer almamasından kaynaklandığı söylenebilir. Araştırmada öğrencilerin dünya ve dünya vatandaşlığıyla ilgili bilgileri daha çok Sosyal Bilgiler dersinde öğrendikleri ortaya çıkmıştır. Sosyal Bilgiler dersi doğası gereği yaşamımızda önemli rol oynayan, gençleri demokrasinin etkin ve sorumlu vatandaşları olarak yetiştirmeyi amaçlayan ve ağırlıklı olarak sosyal bilimler ve tarih temeline dayalı disiplinlerarası bir yaklaşımdır (Sunal ve Hass, 2002). Bu ders aracılığıyla öğrencilere değerler, tanımlama, analiz etme ve problem çözme, demokratik bir toplumun oluşumunu sağlamak amacıyla iletişim, 21. yüzyılın küresel vatandaşları olmak için etkin katılım öğretilmektedir (Burz ve Marshall, 1998). Dolayısıyla bu araştırmada ortaya çıkan öğrencilerin dünya ve dünya vatandaşlığıyla ilgili bilgileri Sosyal Bilgiler dersinde öğrendikleri sonucu olağan bir sonuçtur. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde çevresel bilgiler, savaşlar, liderler, farklı kültürler, vatandaşlık, coğrafi bilgiler ve yerel yönetimlere ilişkin bilgiler öğrendikleri ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda öğretmen ve öğrenciler dünya ve dünya vatandaşlığına yönelik bilgilerin en çok Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer aldığını belirtmişlerdir.

Araştırmada öğrencilerin yanı sıra öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuş ve bu görüşler küreselleşmeye ilişkin tanımlar, küreselleşmenin sebepleri ve küreselleşmenin sonuçları biçiminde sınıflandırılmıştır. Öğretmenlerin küreselleşmeye ilişkin tanımlamaları ortak duyarlılıklar, insanların birlikte yaşaması, etkileşimin artması ve farklı algılar olarak ortaya çıkmıştır. Bozkurt'un (2013) sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersi bağlamında küresel eğitime ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yaptığı çalışmasında öğretmenler küreselleşmeyi sınırların kaldırılması, dünyanın küçülmesi, küçülen dünyaya uyum sağlama ve dünya ölçeğinde düşünme ile ilişkilendirmişlerdir. Ayrıca Balkar ve Özgan'ın (2010) öğretmenlerin küreselleşmeye yükledikleri anlamları ve küreselleşmenin ilköğretim

kademesindeki eğitim sürecine etkilerini saptamak amacıyla yapmış oldukları araştırmada, öğretmenlerin küreselleşme kavramına “ekonomi, kültür, siyaset, benzeşme, eşitlik ve serbest dolaşım” gibi anlamlar yükledikleri ortaya çıkmıştır. Yapılan bu araştırmanın sonuçlarının Bozkurt, Balkar ve Özgan yaptıkları çalışmanın sonuçlarıyla insanların birlikte yaşaması, etkileşimin artması ve ortak duyarlılıklar boyutlarıyla örtüştüğü söylenebilir. Araştırmada öğretmenler küreselleşmenin kendi benliğimizi kaybetmek demek olduğunu ve sömürgeci devletlerin daha çok güçlendiğini bununda dünyada savaflara sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Yaşar, Sözer, Gültekin, Kaya ve Belet’in (2002) öğretmen adaylarıyla yapmış oldukları çalışmada, küreselleşmenin gelişmiş sömürge gücünü artırma, toplumlar arası ayrımları artırma, dünyada yaşanan savaflar ve problemlere çözüm olamama gibi olumsuz sonuçlar olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla söz konusu araştırmanın sonuçlarının bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Tüm bu görüşler incelendiğinde incelendiğinde öğretmenlerin genel olarak küreselleşmenin etkileriyle ilgili olumsuz düşüncelere sahip oldukları, küreselleşme sonucunda ülkemizin kendi kültürel özelliklerini kaybetmesine neden olacağını düşündükleri görülmektedir. Elbette ki küreselleşmenin olumlu ve olumsuz etkileri olabilir. Küreselleşme olgusuyla içiçe olduğumuz bu çağda öğretmen eğitiminde ve ilkökul programlarında küreselleşme ve küresel vatandaşlık gibi önemli kavramların yansımaması önemli bir eksikliğe neden olacaktır.

Araştırmada öğretmenlerin küresel vatandaşlığa ilişkin görüşleri küresel vatandaşlığa yönelik yaptıkları tanımlar ve küresel vatandaşın sahip olduğu özellikler olarak biçimlenmiştir. Buna göre öğretmenler küresel vatandaşlığı evrensellik, kimlik ve farklı insanlar olarak tanımlamışlardır. Öğretmenler küresel vatandaşlığı tanımlarken dünyanın başka bir yerinde yaşayan insanların sorunlarının onları da ilgilendirmesi gerektiğini ancak öyle küresel vatandaş olunacağını belirtmiştir. Araştırmanın bu sonucu Schattle’in (2009) ‘Her gün uzaktaki yabancıнын mutluluğu, insanları en yakınındaki komşusunun mutluluğu kadar ilgilendirmelidir’ görüşünü destekler niteliktedir. Çermik ve diğerleri’nin (2015) çalışmasında öğretmenler küresel vatandaşlığı dünyadaki bütün insanların eşit hak ve sorunluluklara sahip olması ve dünyada yaşanan sorunların çözümü için çaba harcaması olarak tanımlamıştır. Çolak’ın (2016) çalışmasında da öğretmenler vatandaşlığı ülkesine karşı sorumluluğu olmak küresel vatandaşlığı ise dünyaya karşı sorumluluğu olmak olarak tanımlamışlardır. Oxfam raporunda (2006) ise, küresel vatandaşlığı geniş bir dünyanın ve bu dünyanın vatandaşı olarak kendi rolünün farkında olan ve yerelden küresele çeşitli

düzeylerde topluluklara katılan bireyler olarak tanımlamıştır. Hillyard'ın (2011) çalışmasında öğretmenler küresel vatandaşlığı kendisini küresel toplumun bir üyesi olarak gören, ulusun ötesine giderek dünyanın, içinde yaşadıkları toplum olduğunu anlayan ve aynı zamanda eylemlerinin dünyadaki diğer insanlar üzerindeki etkilerini sorgulayan bireyler olarak tanımlamışlardır. Bu bağlamda öğretmenlerin küresel vatandaşlığa ilişkin yaptıkları evrensellik ve üst kimlik tanımlamalarının alanyazınla paralellik gösterdiği söylenebilir. Araştırmada öğretmenlerin küresel vatandaşın sahip olması gereken özellikleri beceri ve değer boyutuyla açıkladıkları ortaya çıkmıştır. Oxfam'ın (2006) raporunda küresel vatandaşların sahip olması gereken yeterlikler bilgi ve anlayış, beceriler ile değer ve tutumlardır. Becerilerde eleştirel düşünme, etkili tartışma, adalet ve eşitsizlikle mücadele etme, insanlara saygı duyma, işbirliği ve çatışma çözme yer alırken; değerlerde özsaygı, empati, sorumluluk, farklılıklara saygı duyma yer almıştır. Küresel vatandaşların dünya sorunlarına duyarlı ve farklılıklara saygı gösteren bireyler olması gerekmektedir. Buna göre araştırma sonuçlarının yabancı dil becerisine dışında söz konusu çalışmalarla paralellik gösterdiği söylenebilir. Nitekim Gibson, Rimmington ve Landwehr-Brown (2008), alanyazında küresel vatandaşlıkla ilgili bilgi, beceri ve tutumlarda yabancı dil yeterliliğinin gözden kaçırıldığını, öğrencilerin ancak yabancı bir dil öğrenerek dünya vatandaşı olabileceklerini ifade etmektedir.

Araştırmada öğretmenlerin küresel vatandaşlık eğitimine yönelik görüşleri eğitim süreci, süreçte yaşanan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri olarak yer almıştır. Öğretmenlerin görüşlerine göre küresel vatandaşlık eğitim süreci aile ve programın özelliklerinden etkilenmektedir. Öğretmenler küresel vatandaşlık eğitiminde ailelerin önemli rolü olduğunu belirterek ailelerin gelişim ve değişime açık olduğu takdirde, öğrencilerin de küresel vatandaşlığa yönelik yeterlikleri edinmesinin kolaylaştığını ifade etmiştir. Eğitim öğretim sürecinde ailenin önemli rolü olduğuna yönelik birçok çalışma bulunmaktadır. Yeşil (2002, 2001), Çelenk (2003), Ersoy (2007) yapmış oldukları araştırmalarda ancak etkili bir aile okul dayanışması olursa anlamlı öğrenmelerin gerçekleşebileceğini ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda araştırmanın sonucunun diğer araştırmaların sonuçlarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Öğretmenler küresel vatandaşlık eğitiminde program boyutunun önemine dikkati çekerek program boyutunu Sosyal Bilgiler dersi, farklı disiplinler ve etkinlikler olarak açıklamışlardır. Araştırmada öğretmenler küresel vatandaşlık eğitiminin büyük bir kısmını Sosyal Bilgiler dersinde verdiklerini, çok az bir bölümünü ise diğer derslerde işlendiğini

belirtmişlerdir. Bu beklendik sonucun nedeni Sosyal Bilgiler dersi etkin ve üretken vatandaşlar yetiştirmek, vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimleri kaynaştıran bir ders olmasından kaynaklanıyor olabilir (MEB,2005). Kan (2009a), Türkiye’de, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının genel amaçlarında küresel vatandaşlık tanımına uygun ifadelerin yer aldığını vurgulamıştır. Programın tamamında yer almamasına rağmen en fazla küresel vatandaşlık kapsamında değerlendirilebilecek olan öğrenme alanı, küresel bağlantılardır. Öğrenme alanlarıyla ilgili olarak alanyazında; öğrencilerin dünyadaki farklı kültürleri tanımaları ve anlamaları, bu kültürler arasındaki karşılıklı ilişkilerin ve küresel sorunların farkına varmaları için “Küresel Bağlantılar” adlı öğrenme alanının Türkiye’deki Sosyal Bilgiler öğretim programlarına eklendiği ifade edilmektedir (Açıkalin, 2010a, 2010b; Kaymakçı, 2012). Araştırmada öğretmenlerin küresel vatandaşlık eğitiminde aile, program ve öğretmenden kaynaklı sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Öğretmenden kaynaklı sorunların temeli Türkiye’de öğretmen yetiştirmeye yönelik lisans eğitiminde küresel vatandaşlık eğitimine yönelik herhangi bir ders bulunmaması olarak görülebilir. Ceylan (2014), okul öncesi öğretmenleriyle yaptığı çalışmada öğretmenlerin çoğunun okul öncesi eğitim programının, dünya vatandaşlığını içermesi gerektiğini; ancak aldıkları öğretmen eğitiminin ve alan deneyimlerinin kendilerini dünya vatandaşlığını öğretmeye hazırlamadığını düşündüklerini ortaya çıkarmıştır. Schattle (2005) ise küresel vatandaşlığın, tüm öğretim düzeylerine yönelik eğitim etkinliklerinde yer alması gerektiğini ifade etmiştir. Ersoy (2013) çalışmada öğretmenlerin küresel vatandaşlığa dair konuların ve becerilerin öğrencilere aktarılması noktasında; yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadıklarını sonucuna ulaşmış ve öğretmenlerin küresel vatandaşlıkla ilgili bir eğitim almasının gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca Çermik ve diğerlerinin (2016) yaptığı çalışmada sınıf öğretmenlerinin küresel vatandaşlık eğitimi verme konusunda istekli olduğu ancak bu eğitimi verme konusunda kendilerini yeterli bulmadıkları, mezun oldukları lisans programının kendilerini küresel vatandaşlık eğitimi için hazırlamadığı, küresel vatandaşlık eğitimi vermek için gerekli mesleki deneyimlerin yetersiz olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin programdan kaynaklı sorunlara ilişkin olarak küresel vatandaşlık eğitiminin programda yeterince yer almaması, küresel vatandaşlık eğitimin öğrencilerin seviyesine göre olmaması, işlevsel olmaması ve çocuğa göre soyut kalması gibi sorunlar yaşadığı ortaya çıkmıştır. Kan (2009b), Türkiye’de, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın amaç ve vizyonunda, küresel vatandaşlıkla ilgili değerlerin varlığının yeterli olmadığını ve bunun okullara her yönüyle yansıtılması gerektiğini ifade etmiştir. Acun ve

diğerleri'nin (2013) belirttiği gibi çocukların küçük yaşlarda edindikleri tutum ve değerlerin, ilerideki tüm okul, aile ve toplum hayatını etkilemesi nedeniyle, ilköğretim çağında programda belirtilen değerlerin yeterli düzeyde kazandırılabilmesi büyük önem taşımaktadır. İçen ve Akpınar (2012) yapmış olduğu çalışmada Sosyal Bilgiler derslerinde geçen küresel vatandaşlıkla ilgili konuların dönem sonuna gelmesi nedeniyle yeterince öğrenilemediğini ortaya çıkarmıştır. Özyurt (2009) da çalışmasında söz konusu durumun öğretmenler tarafından eleştirildiğine vurgu yaparak; bu durumu öğretim programlarını hazırlayanların küresel bağlantılar öğrenme alanını önemsemediği ve Türkiye'de milliyetçi bakış açısının küresel bakış açısından önde geldiği şeklinde yorumlamıştır. Bu bağlamda araştırma kapsamında ortaya çıkan öğretmenlerin küresel vatandaşlık eğitiminde yaşadıkları sorunların alanyazınla paralellik gösterdiği görülmektedir. Araştırma kapsamında öğretmenlerin küresel vatandaşlık eğitimi sürecinde yaşadıkları sorunlara yönelik farkındalık oluşturulması, programa yönelik iyileştirmeler yapılması, tüm paydaşların işe koşulması, öğretmen niteliğinin artırılması, medya okuryazarlığı eğitimi verilmesi, yurtdışına geziler düzenlenmesi ve bürokratik işlemlerin azaltılması gibi çözüm önerilerinde buldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışmada öğretmenlerin programa ilişkin küresel vatandaşlık eğitiminin örtük program olarak ele alınması, küresel vatandaşlık eğitimine programda yer verilmesi, eğitim felsefelerine yönelik eğitim verilmesi, program düzenlenirken öğrencilerin ilgilerinin dikkate alınması ve hoşgörü temelli programlar düzenlenmesi yönünde önerilerde buldukları görülmektedir. Çermik ve diğerlerinin (2015) öğretmenlerle gerçekleştirdiği çalışmada, öğretmenler küresel vatandaşlık eğitimi verebilmek için kendilerine kurs, sempozyum, kongre ve yurtdışına yönelik gezi gözlem faaliyetlerine katılma imkanı verilmesi gerektiğini ifade ederken aynı zamanda, lisans ve lisans öncesi dönemde yabancı dil eğitimine ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Gerçekten de Türk eğitim sisteminde öğrenciler yaklaşık ilkokul 4. Sınıftan itibaren dil eğitimi alınmasına rağmen dil seviyemizin çok gerilerde olması küresel vatandaşlar yetiştirme açısından önemli bir engel oluşturmaktadır.

Bu kapsamda uygulamaya ve yapılacak araştırmalara ilişkin çeşitli öneriler getirilebilir. Örneğin uygulamaya yönelik olarak küresel vatandaşlık eğitiminin yalnızca Sosyal Bilgiler Dersinde değil disiplinlerarası bir anlayışla diğer derslerin içinde de ele alınması, öğretmen eğitimi programlarında küresel vatandaşlık eğitimine yer verilmesi, ailelerinde küresel vatandaşlık konusunda farkındalıklarının artırılması, dil eğitiminin niteliğinin artırılarak dünya vatandaşlarıyla etkileşiminin geliştirilmesi ve hem öğretmen hem de öğrencilerin

yurtdışına çıkma olanaklarının sağlanması önerilebilir. Yapılacak araştırmalara öneri olarak ta Sosyal Bilgiler dersinde küresel vatandaşlık yeterliliklerinin kazandırılmasına ilişkin olarak uygulamalı araştırmalar ve küresel vatandaşlık yeterliliklerini etkileyen değişkenleri ortaya çıkarmak amacıyla araştırmalar gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Acun, İ., Akar, C., Demir, M. ve Göz, N. L. (2010). The relationship between critical thinking skills and citizenship behaviours. P.Cunningham ve N. Fretwell (Ed.), *Lifelong Learning and Active Citizenship* içinde (ss. 495-500). London: CiCe.
- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A. ve Tarman, B. (2013). Değerler; Kim ne kadar değer veriyor? *Uşak University, Journal of Social Sciences*, 6(1), 191-206.
- Acun, I. (2014). Web-supported effective human rights, democracy and citizenship education? *Computers ve Education*, 70(1). 21-28.
- Açıkalın, M. (2010a). Sosyal bilgiler eğitiminde yeni yaklaşımlar: Çokkültürlü ve küresel eğitim. *Elementary Education Online*, 9(3), 1226-1237.
- Açıkalın, M. (2010b). The influence of global education on the Turkish social studies curriculum. *The Social Studies*, 101(6), 254-259.
- Balbağ, N. L. (2016). *İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin küresel vatandaşlık algılarının belirlenmesi ve sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen uygulamalar* (Yayınlanmamış doktora tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Banks, J. A.(2004). *Diversity and citizenship education: Global perspectives*. Indianapolis, IN: Jossey-Bass.
- Banks, J. A. (2004). Teaching for social justice, diversity, and citizenship in a global world. *In The Educational Forum*, 68(4), 296-305.
- Bırzea, C. (2000). *Education for democratic citizenship: A lifelong learning perspective*. Strazburg: Council for Cultural Co-operation.
- Bozkurt, M. (2013). *Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi bağlamında küresel eğitime ilişkin görüşleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Çakmak, Z., Bulut, B., ve Taşkiran, C. (2015). A study on the relationship between global citizenship perceptions and internet use of social studies pre-service teachers. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 5(1), 99-112.
- Ceylan, Ş. (2014). Preschool teachers' views on world citizenship education. *Journal of Theoretical Educational Science* 7(1), 78-93.

- Çelenk, S. (2003). Okul başarısının ön koşulu: Okul aile dayanışması. *Elementary Education Online*, 2(2), 28-34.
- Çelikten, L. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin küresel vatandaşlık düzeyleri ile öğrencilere aktarmak istedikleri değerlere ilişkin görüşleri arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Çermik, F. (2015). *Sosyal girişimcilik, küresel vatandaşlık ve çevre davranışı arasındaki ilişki: yapısal Eşitlik Modellemesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Çolak, K. (2015). *Sosyal bilgiler ile vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerinde küresel vatandaşlık eğitimi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (2nd Basım). Ankara: Anı Yayınları.
- Engin, G. ve Sarsar, F. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının küresel vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 12(1), 150-161.
- Ersoy, A. F. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Ersoy, A. F. (2014). Annelerin vatandaşlık algısı, çocuklarında vatandaşlık bilinci geliştirme uygulamaları ve karşılaştıkları sorunlar. *Educational Sciences: Theory ve Practice*, 12(3), 2111-2124.
- Ersoy, A. F. (2013). Global citizenship education in social studies: experiences of Turkish teachers and students in international conflict and war. *Journal of Qualitative Research in Education*, 1(1), 7-30.
- Esendemir, Ş. (2008). *Türkiye’de ve dünyada vatandaşlık eski sorular yeni cevaplar*. Ankara: Birleşik Publishing
- Fairbrass, S. (2002). Citizenship or Global Citizenship. *Teaching Business ve Economics*, 6(3), 42-48
- Garii, B. (2000). US Social studies in the 21st century: Internationalizing the curriculum for global citizens. *The Social Studies*, 91(6), 257-264.

- Gibson, K., L., Rimmington, G. M, ve Landwehr-Brown, M. (2008). Developing global awareness and responsible world citizenship with global learning. *Roeper Review*, 30(1), 11-23.
- Göl, E. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık tutum düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Göz, N. L. (2010). *İlköğretimde demokrasi ve vatandaşlık incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Göz, N. L., Balbağ, M. Z. ve Çermik, F. (2015, Mayıs). Öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi. *14. Uluslararası İlköğretim Öğretmenleri Eğitimi Sempozyumu*'nda sunulan bildiri, Bartın, Türkiye.
- Gündüz, M. ve Gündüz, F. (2007). *Yurttaşlık bilinci*. (3rd edition). Ankara: Anı Publishing.
- Gürdoğan Bayır, Ö., Göz, N. L. ve Bozkurt, M. (2014). Sınıf öğretmeni adaylarına göre sosyal bilgiler dersinde küresel vatandaşlık. *Journal of Education Sciences Research*, 4(2), 145-162.
- Hillyard, A. K. (2011). *Constructions of global citizenship: An Albertan case study* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Lisansüstü Çalışmalar ve Araştırmalar Enstitüsü, Alberta Üniversitesi, Alberta.
- İçen, M. vve Akpınar, E. (2012). Küresel vatandaşlık eğitiminin uluslararası sorunların çözümündeki rolü. *Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 5(2), 277-289.
- Kaçmazoğlu, H. B. (2002). Doğu-Batı çatışması açısından globalleşme. *Journal of Education Research*, 6, 44-55.
- Kasai, M. (2007). *Global education in practice: A case study of one Japanese highschool* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ohio Devlet Üniversitesi, Ohio.
- Kılınç, E. ve Korkmaz, U. (2015). From national to global citizenship turkish perspectives on the meaning of global citizenship. M. Merryfield, T. Augustine, ve J. Harshman (Ed.), *Research in Global Citizenship Education* içinde (ss. 163-188). Charlotte, NC: Information Age Publishing.
- Kan, Ç. (2009a). Değişen değerler ve küresel vatandaşlık eğitimi. *Kastamonu Education Journal*, 17(3), 895-904.

- Kan, Ç. (2009b). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Journal of Pamukkale University, Education Faculty* 26, 25-30.
- Kaymakci, S. (2012). Global education in the Turkish social studies teacher training programme. *Croatian Journal of Education*, 14(4), 817-854.
- Lawson, H. (2001). Active citizenship in schools and the community. *Curriculum Journal*, 12(2), 163-178.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2005). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu. *MEB Tebliğler Dergisi*, 63-125.
- NCSS (2002). *Creating effective citizens*. Washington, DC: National Council for the Social Studies.
- Oxfam (2006). *Developing global citizens within Curriculum for Excellence*. Glasgow: Learning and Teaching Scotland. https://issuu.com/ltscotland/docs/dgc_resource adresinden 26 Nisan 2016 tarihinde alınmıştır.
- Oxfam (2006). *Education for global citizenship: A guide for schools*. Learning and Teaching in Scotland. Retrieved 26.04.2016 from <http://www.oxfam.org.uk/education/global-citizenship/global-citizenship-guides> .
- Özyurt, C. (2008). Küreselleşme, ulusal eğitim ve siyasal toplumsallaşma. M. Safran ve D. Dilek (Ed.), 21. *Yüzyılda kimlik, vatandaşlık ve tarih eğitimi* içinde (ss.211-227). İstanbul: Yeni İnsan Publishing.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd edition). Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Rapoport, A. (2010). We cannot teach what we don't know: Indiana teachers talk about global citizenship education. *Education, Citizenship and Social Justice*, 5(3), 179-190
- Schattle, H. (2008). Education for global citizenship: Illustrations of ideological pluralism and adaptation, *Journal of Political Ideologies*, 13(1), 73-94.
- Schissler, H. (1990). Limitations and priorities for international social studies textbook research. *International Journal of Social Education*, 4(3), 81-89.
- Sunal, C. S. ve Haas, M. E. (2002). *Social studies for the elementary and middle grades: A constructive approach*. Boston: Allyn and Bacon.

- Tarman, B. ve Acun, İ. (2010). Sosyal bilgiler eğitimi ve yeni bir sosyal bilgiler hareketi. *Journal of Social Studies Education Research*, 1(1), 1-16.
- Topkaya, Y., ve Coşkun, K. (2016). Küresel vatandaşlık bilinci üzerinde sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin etki boyutu. *Journal of Social Sciences*, 6(11), 238-252.
- Tormey, R., ve Gleeson, J. (2012). The gendering of global citizenship: Findings from a large-scale quantitative study on global citizenship education experiences. *Gender and Education*, 24(6), 627-645.
- Türkcan, B. ve Bozkurt, M., (2015). İlkokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi bağlamında kimlik, kültür ve yurttaşlık algıları. *Turkish Studies*, 10(11), 1501-1526.
- Qualifications and Curriculum Authority (1998). *Education for Citizenship and the Teaching of Democracy in Schools*. Vatandaşlık üzerine danışma grubu nihai raporu (Rapor: The Crick Report). Londra, İngiltere.
- Uydaş, İ. (2014). *Ortaöğretim öğrencilerinin küresel vatandaşlık bağlamında çokkültürlülük hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi (Çanakkale ili örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Uydaş, İ. ve Genç, S. Z. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin küresel vatandaşlık bağlamında çokkültürlülük hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Turkish Literature Culture Education Journal*, 4(1), 416-429.
- Yaşar, Ş., Gültekin, M. ve Anagün, Ş. (2005). *İlköğretimde öğrencilere çevre bilinci kazandırmada probleme dayalı öğrenme kapsamında geliştirilen örnek uygulamalar*. 14. Ulusal Eğitim Bilimleri Sempozyumu Bildiri Kitabı içinde (ss. 580-585). Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Yaşar, Ş. (2008). Sosyal bilgiler ve dünya vatandaşlığı. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (ss. 229-245). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yeşil, R. (2002). *Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi*. (1st edition). Ankara: Nobel Yayınları.

- Yeşil, R. (2001). *İlköğretim düzeyinde okul ve ailenin demokratik davranışlar kazandırmadaki etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, K. (2013). İlköğretim öğrencilerinin vatandaşlık eğitimi ile ilgili temel kavramlara ilişkin algılarının incelenmesi. *Hacettepe University Journal Of Education*, 28(1),453-463.